

משה חיים פלח

- בשיטת הרמב"ם בגדרי דין תנאי (ב).....1
 בשיטת הרמב"ן בגדר דין תנאי7
 בד"ן סילוק קודם אירוסין9
 בענין מי חיישנן שמא במקום נקב ניקב.....11

בשיטת הרמב"ם בגדרי דין תנאי (ב)

לקיימו שהרי צעל התנאי. ושם נתבאר שחס אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך וכך, או שאמר לה הרי את מגורשת על מנת כך וכך, כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת משעת נתינת הגט לידה, לפיכך אינו יכול לצעל הגט ולא להוסיף על תנאו משהגיע הגט לידה, ואם אצד או נשרף אפילו מת הצעל קודם שיתקיים התנאי הרי זו מקיימת התנאי אחר מותו וכבר נתגרשה משעת נתינת הגט לידה ויש לה להנשא לכתחלה אף על פי שעדיין לא נתקיים התנאי, ואין חוששין שמא לא יתקיים הואיל והיה התנאי צמעכשיו או צעל מנת עכ"ל.

כתב הרמב"ם (פ"ח מגירושין ה"ח) וז"ל המגרש על תנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת ואם לא נתקיים התנאי אינה מגורשת, וכבר בארנו צפרק ששי מהלכות אישות משפטי התנאין כולם, ושם נתבאר שהמגרש על תנאי כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת צשעה שיתקיים לא צשעת נתינת הגט לידה, לפיכך יש לצעל לצעל הגט או להוסיף על תנאו או להתנות תנאי אחר כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אף על פי שהגיע הגט לידה, ואם מת הצעל או אצד הגט או נשרף קודם שיתקיים התנאי אינה מגורשת, ולכתחלה לא תנשא עד שיתקיים התנאי, ואם נשאת לא תנא אלא אם כן לא נשאר צידה

דאס נשאת לא תלא כל שלא נתצטל
התנאי, וה"נ ס"ל דתפסי צה קידושין.

ומקור דצרי הרמז"ס נראה [ויתכן
דכזר עמדו צזה] דהנה

בקידושין (ס ה) מתני' האומר לאשה הרי
את מקודשת לי על מנת שאתן לך מאתים
זוז הרי זו מקודשת והוא יתן כו' איתמר
רז הונא אמר והוא יתן רז יהודה אמר
לכשיתן, רז הונא אמר והוא יתן תנאה
הוי מקיים תנאה ואזיל רז יהודה אמר
לכשיתן לכי יהיב הוו קידושי השתא
מיהא לא הוו קידושי, מאי צינייהו איכא
צינייהו שפשעה ידה וקצלה קידושין
מאחר לרז הונא לא הוו קידושי לרז
יהודה הוו קידושי, ותנן נמי גבי גיעין
כי האי גוונא האומר לאשה הרי זה
גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז הרי
זו מגורשת והיא תתן רז יהודה אמר
לכשתתן רז הונא אמר והיא תתן תנאה הוי
מקיימא תנאה ואזלה רז יהודה אמר
לכשתתן לכי יהיבה ליה הוא דהוי גט
השתא מיהא לא הוי גט מאי צינייהו
איכא צינייהו שנתקרע הגט או שאצד
לרז הונא הוי גט לרז יהודה לא הוי גט,
וכ"ה צפרק מי שחזו (גיטין עד ה) ויעוין
צתום' (שם עט) שהקשו דאמאי לא קאמר
גבי גט נמי דנפק"מ צפשעה ידה

ומבואר דצרי הרמז"ס, דאע"ג
צתנאי דאס אינה מגורשת

אלא צשעה שיתקיים התנאי ולא צשעת
מעשה הגירושין, מ"מ אס נשאת לא
תלא, והדצרים תמוהים עוצא, דכיון
דאכתי אינה מגורשת אמאי לא תלא,
וכזר תמכו צזה המגיד משנה שם
ובאחרו' [ויש מהאחרו' דדחקו צכוונת
הרמז"ס דלא תלא היינו רק דאינה
נאסרת מדין סועה, אך לא משמע כן
כלל מדצרי הרמז"ס].

ויעוין עוד צרמז"ס (פ"ח מגירושין הכ"ד)
שכתב וז"ל מי שנתגרשה על
תנאי וקדשה אחר קודם שיתקיים
התנאי, אס נתקיים התנאי הרי זו
מקודשת, ואס לא נתקיים התנאי וצטל
הגט אינה לריכה גט משני שהרי אין
קידושין תופסין צה עכ"ל, ולכאורה
מסתימת דצרי הרמז"ס משמע דקאי
צסתם תנאי דהיינו תנאי דאס, דהרי לא
הזכיר דמיירי צתנאי דעל מנת או
צאומר מעכשיו [וצכ"ד דמיירי צתנאי
דעל מנת או מעכשיו הזכיר כן הרמז"ס
צפירוש] ומבואר לפ"ז דאף דצתנאי
דאס אינה מגורשת עד שיתקיים התנאי,
מ"מ כל דנתקיים התנאי לצסוף תפסי
צה קידושין, ואזיל הרמז"ס לטעמיה

ז"ל אינה מגורשת עד שיתקיים התנאי וקודם קיומו הצעל יכול לצטלו ולהוסיף על תנאי כמו שכתב וא"כ היאך אפשר בשום נד שאם נשאת זו קודם קיומו לא תלא, ומן הדומה שעדיין היא אשת איש גמורה שאם לא כן היאך יכול הצעל לצטלו ולמה אם נשרף יהיה צעל, ואת"ל שכשנתקיים התנאי נמלא שלא צא על אשת איש ונתגרשה למפרע אבל כל שלא נתקיים יכול הצעל לצטלו וכן לריך שיביה קיים בשעת קיום התנאי אפילו הכי ניחוש שמא יצטלנו הצעל קודם התנאי ונמלאת אשת איש למפרע כו' עכ"ל, וצפשוטו לפ"ז לריך לומר דבתנאי דעל מנת דמעכשיו חייל המעשה למפרע ממש, דאם לא כן מה בין תנאי דאם לתנאי דמעכשיו^א אולם מלשון הרמב"ם משמע לכאורה דלא חיילי הגירושין כלל עד שעה שנתקיים התנאי.^ב

וקיבלה קידושין מאחר [וגבי קידושין כתבו התוס' משום דסתם קידושין צכסף דמהני אף צנתאלכו המעות כיון דשיעבוד המעות קיים (קידושין נט א) יעו"ש].

ונראה דמכח זה למד הרמב"ם, דגבי גע אף צגוונא דתנאי דאם אם פשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר מקודשת כל דנתקיים התנאי לצסוף, ויתכן דמהתם למד נמי הרמב"ם דאם נשאת לא תלא.

אולם גדר הדברים לריך ציאור טובא, והנה יעוין צמ"מ (פ"ח מגירושין טז) דלידד צדעת הרמב"ם, דאף צתנאי דאם כל דנתקיים התנאי לצסוף חיילי הגירושין למפרע, והיינו מכאן ולהבא ולמפרע, וז"ל המגיד משנה דצרי רצינו צכאן מתמיהים הם מאד אללי צמה שאמר ואם נשאת לא תלא שהרי זו לדעתו

^א **ומשה"ק** המגיד משנה דכיון דכל דנתקיים התנאי לצסוף חייל למפרע, דא"כ אמאי יכול לצטלו ואמאי אם נשרף אינה מגורשת, הנה צבה דצבר אציי דצעל חוב למפרע הוא גובה (פסחים ג צ) חזינו דאעפ"כ אינו נוטל שצה ופירות ולמפרע, וצמשנת ר' אהרן (צ"ק סי"ד וצ"מ סי"א) ציאור צזה דאף למפרע הוא גובה, היינו רק דמה דגצה לצסוף חייל למפרע, משא"כ כלפי השצה דלא גצה לצסוף לא חייל דין למפרע יעו"ש ויעוין צמערכת הקניינים להגרש"ש (סי"א) וצכ"ד ועד"ז ציארו האחרו' הכא דדוקא היכא דלצסוף ראויים הגירושין לחול מכאן ולהבא, עי"ז חיילי למפרע, משא"כ צצעל הגע או נשרף דלא חיילי כלל.

^ב **ועוד** הקשו צזה, דלכאורה לדרך המגיד משנה לריך לומר דבתנאי דמעכשיו חייל המעשה למפרע ממש, ואינו רק מכאן ולהבא ולמפרע, והרי צרמב"ם (פ"ע מגירושין הי"א) גבי תנאי דאם לא צאתי מצואר

בגיטין ובממונות צשעה שיתקיים התנאי הוא שיהיה גע או יתקיים המקח או המתנה עכ"ל, ואם איתא דכל דנתקיים התנאי לצסוף חיילי מכאן ולהבא ולמפרע, והבא עליה קודם לכן צחטאת וכו' הו"ל להרמז"ס לפרוש.

ונראה לדון צביאור דברי הרמז"ס צאופן מחודש, דהנה כתב הרמז"ס (פ"ע מגירושין ה"א) וז"ל המגרש את אשתו לאחר זמן קצוב הרי זו מגורשת כשיגיע הזמן שקצב, והרי זה

ויעוין עוד בלשון הרמז"ס (פ"ו מאישות ה"י) המקדש על תנאי כשיתקיים התנאי תהיה מקודשת משעה שנתקיים התנאי לא משעה שנתקדשה, כינל האומר לאשה אם אתן לך מאתים זוז צשנה זו הרי את מקודשת לי צדינר זה ואם לא אתן לך לא תהי מקודשת ונתן הדינר לידה צניסן ונתן לה המאתים זוז שהתנה עמה צאלול הרי זו מקודשת מאלול, לפיכך אם קדשה שני קודם שנתקיים התנאי של ראשון הרי זו מקודשת לשני, וכן הדין

דבעינן קיום התנאי צפועל לצביאור המ"מ (פ"ח מגירושין הכ"ז) וצביאורו האחרו' משום דלא חייל אלא מכאן ולהבא ולמפרע.

מיהו יתכן דאף צתנאי דמעכשיו לא הוי למפרע ממש אלא מכאן ולהבא ולמפרע, דצזה נמי מלינו צ' גדריס, ויעוין צר"ש (פ"ו דגדריס ס"ג) שהצויא מהירוש למי וז"ל נדריס מה את עמיד להון כדצר שיש לו מתירין או כדצר שאין לו מתירין מסתצרה מי עמידין כדצר שיש לו מתירין התני תמן (כתובות עד ז) שהחכס עוקר את הנדר מעיקרו כלומר וכיון שעוקר אותה מעיקרו נמלא שלא נאסר מעולם ולא הוי דצר שיש לו מתירין אמרי אין עוקרו אלא מכאן ולהבא כלומר עיקר העיקור מכאן ולהבא שהרי היה אסור עד עתה ואף על פי שעוקרו מעיקרו מכל מקום היה אסור עד היום הלכך חשיב דצר שיש לו מתירין עכ"ל, ומצואר דהיתר נדריס אינו למפרע ממש אלא מכאן ולהבא ולמפרע, אך יעוין צניזר (כא ז) איציעיא להו צעל מיעקר עקר או דלמא מיגז גיין למאי נפקא מינה לאשה שנדרה צניזר ושמעה חצרתה ואמר והני ושמע צעלה של ראשונה והפר לה אי אמרת מיעקר עקר הדיא נמי איסתראי כו' ויעוין צפירוש הרא"ש לקמן שם (כז ז) דצביאר למסקנת הסוגיא דאף אי צעל מיעקר עקר לא צעלה התפסת חצרתה ולא דמי להתרת חכס דאם נשאל הראשון צעלה התפסת חצירו, וצביאר הרא"ש וז"ל וא"ת אי מיעקר עקר מה צין זה לאומר הריני ניזר ואמר חצירו ואני דאמרינן הותר הראשון הותרו כולן, ויש לומר דלא דמי דחכס דעוקר הנדר ע"י חרעה עשה הנדר טעות והוי כאילו לא נדר מעולם אבל צעל שמפר צלא חרעה כיון שאינו עושה הנדר טעות היה נדר צאותה שעה ויכולה להתפס צה עכ"ל, ולכאורה הוא דלא כדצריו צנדריס ה"ל, אך יש מצאריס צזה דתרי גדרי מכאן ולהבא ולמפרע איכא וה"נ יש לצאר הכא ויש להאריך צזה ואכמ"ל.

ואחר כך תתגרש צו, ואם נשאת קודם שיגיע הזמן שקצט או קודם שתעשה המעשה שתלה צו בגירושין תלך והולך ממזר שעדיין היא אשת איש גמורה ואין כאן שם גירושין עכ"ל, הרי חילק הרמז"ס צין המגרש על תנאי דצזה אף דלכתחילה לא תנשא מ"מ אם נשאת לא תלך, לצין מגרש לאחר זמן דצזה אם נשאת קודם הזמן תלך, והוסיף הרמז"ס דהולך ממזר, וציאר עמא "שעדיין היא אשת איש גמורה ואין כאן שם גירושין", ומשמע לכאורה דצמגרש על תנאי אינה אשת איש "גמורה" וס"ד דאף צמגרש לאחר זמן בן הוא ואם בן היה הדין דאם נשאת לא תלך ואין הולך ממזר, ולהכי ציאר הרמז"ס דהכא צמגרש הזמן הרי היא אשת איש "גמורה" כיון דאין כאן שם גירושין.

ובגדר הדברים יש לדון, דסובר הרמז"ס דאף דצמגרש על תנאי אכתי לא חיילא חלות הגירושין עד שיתקיים התנאי, ואכתי לא פקע איסור אשת איש, מ"מ כיון דנעשה צאשה מעשה גירושין גמור, העתיד להגמר מאליו כשיתקיים התנאי, הרי זה מקליש איסור אשת איש דידה, ומעתה אינה אשת איש "גמורה", והך איסור אינו

דומה לתנאי ואינו תנאי, דומה לתנאי שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקצט, ואינו תנאי שהמגרש על תנאי הרי גירש וזה עדיין לא גירש עד שיגיע אותו זמן, לפיכך המגרש על תנאי צריך לכפול תנאו וזה אינו צריך לכפול דצרו ולא לשאר משפטי התנאים שצארנו (ה"ד) וכן אם תלה בגירושין צמעשה דינו כדין מגרש אחר זמן כו'.

וסיים הרמז"ס (שם ה"ה) וז"ל ומה צין המגרש על תנאי לזה שקצט זמן לגירושין או תלאן צמעשה, שהמגרש על תנאי "יש שם גירושין ואינן גומרין" עד שיתקיים התנאי, לפיכך כשיתקיים התנאי נתגרשה אם היה הגט קיים אף על פי שאינו צרשותה ואינה צריכה לחזור וליטלו או להיותו צרשותה אחר שנתקיים התנאי שהרי הגיע לידה תחלה צתורת גירושין, "ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי לא תלך" כמו שצארנו, אבל התולה גירושין צזמן או צמעשה לא הגיע גט לידה צתורת גירושין אלא צתורת פקדון עד הזמן שקצט או עד שתעשה המעשה, לפיכך כשיגיע הזמן צריכה להיות הגט צרשותה או תחזור ותטלנו או שיהיה צמקום שייחדה אותו צו אף על פי שאינו רשותה כמו שצארנו

מונע תפיסת קידושין, ולהכי תפסי זה
 קידושין כדמשמע מדברי הרמב"ם (פ"ח
 הכ"ד) וכן כך איסורא לא עזיד ממזרות,
 וכמו כן אם נשאת לא תלא, דלא מהני
 כך איסורא להוליא אשה מיד בעלה
 אחר שנשאת [ולדוג' בעלמא יעוין

ביצמות (כ"ג) וברש"י וש"ר שם] אלא"כ
 נתבעל התנאי לצסוף דאז שוב הויא
 אשת איש גמורה מכאן ולהבא ולמפרע
 [ויעוין בתורת גיטין (סי' קמג סק"ג)
 ועוד].

בשיטת הרמב"ן בגדר דין תנאי

לצעילתו צעילת זנות ואין אדם עושה צעילתו צעילת זנות הילכך גמר ויהיב גיטא מעכשיו כדי שלא יפקיעו רצון קדושו שלא תהא צעילתו צעילת זנות, ולאו למימרא דעקרוה, וכן נמי בקידושי כספה עקרי רצון לקידושי מיניה ותהי צעילתו צעילת זנות ומש"ה גמר ומצעל תנאי ואונסייה,^א וא"ת ארוסה מאי איכא למימר, כיון דאי צעיל אחר כך תהי צעילתו צעילת זנות גמר ויהיב גיטא לגמרי דהא לא דררא ליה עכ"ל.

וחזר והקשה הרמב"ן דמ"מ כיון דרלונו לחפות על צת אחותו לא גמר ומגרש, ותיירך וז"ל ואם תאמר משום צת אחותו לא גמר ויהיב גיטא, הא ליתא דכיון שאין דעתו שתחזור לו אלא משום שיפקיעו חכמים קדושו הוא עושה אין הגט צטל שאין תנאי זה וציעולו כלום עכ"ל [ויעוין צחי

ומי איכא מידי דמדאורייתא לא להוי גע ומשום לנועות ומשום פרולות שרינן אשת איש לעלמא אין כל דמקדש אדעתא דרצון מקדש ואפקעינהו רצון לקידושי מיניה אמר ליה רבינא לרצ אשי תינח קדיש צכספה קדיש צצויחא מאי איכא למימר שויה רצון לצעילתו צעילת זנות, ויעוין צראשונים דהקשו דיכולים ממזרים ליטבר ויחפה על צת אחותו, וכן תמכו התוס' (גיטין לג א) ובראשונים צדין ציעול הגט דקי"ל דאם שלא שליח לגרש וציעלו שלא צפניו צעל הגט מדרצון ע"י אפקעינהו.

ויעוין צרמב"ן דתיירך דכיון דשויה לצעילתו צעילת זנות ממילא גמר ויהיב גיטא ומצעל לתנאו, וז"ל הרמב"ן צסוגין אלא הא קשיא א"כ יכולין ממזרים ליטבר וזימנין דצת אחותו היא ומחפה עליה, ושמעתי מתרלים דהכי קאמרינן א"כ שויה רצון

^א **הא** דנקט הרמב"ן צלשונו דמצעל תנאו, לכאורה היינו מדין ציעול התנאי, וכמבואר צרמב"ם (פ"ח מגירושין כ"ג) דאף צתנאי דמעכשיו מהני ציעול התנאי ויעוין צתשו' הרא"ש (כלל לה ס"ע) דצואר דדר הדין משום דתנאי מילתא אחריתי הוא ואחי דיבור ומצעל דיבור, ובר"ן לקמן צפרק המדיר (לג צ מדפס"ר) צואר דהוי כאומר הריני התקצלתי וכאילו נתקיים התנאי יעו"ש עוד.

צקיום התנאי, אלא דלא יהא האדם מחויב למעשה אלא אם יתקיים התנאי, ורק קיום התנאי הוא דמחייבו להך מעשה, ומש"כ סלקא דעתין דלא מהני תנאי אלא לעוצת הנותן, דצזח אמרי דרק קיום התנאי יחייבו צמעשה, משא"כ צתנאי הנעשה לעוצת המקבל.

ויש לומר צדעת הרמצ"ן דזבו גדר דינא דציעול התנאי דמהני, דכיון דאין גדר הדין דעלם המעשה תלוי צקיום התנאי, אלא דחינו מחויב למעשה אלא אם יתקיים התנאי, כל דמוחל על התנאי, שזכרי הוא מחויב למעשה אף צלא קיום התנאי.

ובזה חדית הרמצ"ן הכא, דנהי צצמתנה תנאי לעוצת המקבל חייל התנאי, אך היכא דאין רלונו כלל צקיום התנאי צאמת [כלומר דלא יחולו הגירושין ותפקע האישות אלא צבהתקיימות התנאין] אלא אדרצה רלונו צבהפקעת האישות, צזה אף אליצא דאמת "אין תנאי זה כלום" דצזה שפיר צעינן דומיא דתנאי צני גדר וצני ראובן, דעושה את התנאי משום דרלונו צאמת להתנות את המעשה צקיום התנאי.

הרא"ה] והצצרים לריכים ציאור עוצא, דמה צכך דאין דעתו שתחזור לו ואינו עושה אלא משום שיפקיעו חכמים קידושו, והרי מ"מ התנה ולא ציעל תנאו.

ונראה צציאור דצרי הרמצ"ן, דהנה צקידושין (כז) אמר רצא צר ילחק אמר רצ שני שטרות הן זכו צשדה זו לפלוני וכתצו לו את השטר חוזר צשטר ואינו חוזר צשדה ע"מ שתכתצו לו את השטר חוזר צין צשטר צין צשדה כו' ויעוין צחידושי הרמצ"ן שם דהוכיח מדצרי הגמ' התם דמהני תנאי אף היכא דהוי לעוצת המקבל, כי התם דמתנה ע"מ שתכתצו לו את השטר, וז"ל הרמצ"ן שם ומ"מ שמעינן מיהא דתנאה צהנאת מקבל תנאה הוי, ולא צעינן צהא דומיא דתנאי צני גדר וצני ראובן דתנאי להנאת נותן ומעשה למקבל, דהא הכא שתכתצו לו קאמר והוי תנאה, ושמעינן מינה שדי מכורה לך שדי נתונה לך על מנת שאתן לך מאתים זו חוזר צזה וצזה עכ"ל, ומצואר דס"ד דלא מהני אלא תנאי הנעשה לעוצת הנותן.

ונראה צציאור הצצרים, דגדר דין תנאי אינו דתולה את חלות המעשה

בדין סילוק קודם אירוסין

בנכסים, ומכו גדר כך מקלת שייכות
בנכסים.

ויעוין בחזו"א (סי' עז סק"ט) שכתב
בארומה לא הוי כלל דבר שלא
בא לעולם, דמיד באיסורין זכה הא
דהנישואין יגמרו זה לזכות בנכסים,
ובכך סילוק מוחל הכ זכות אירוסין
ועי"ז אין החופה גומרת לענין ירושה
ופירות, ולהכי מיד דאמר דין ודברים
אין לי בנכסייך הוי כמחילה ולא צעי
קנין ולא מהני חזרה, משא"כ קודם
אירוסין דלית מה למחול [ויעוין במאירי
דנמי דימה למחילה וביאר שם דטעמא
דמהני באמירה בעלמא בלא קנין לפי
שהנכסים צידה, וז"ל ופירשו בגמרא
בדין זה שלא סוף דבר בכותב אלא אף
באומר שהרי נכסיה צידה הם וכעין
מחילה היא ומחילה באמירה בעלמא
סגיא עכ"ל, ומצואר בדבריו נמי דמוחל
על זכות דזכה כבר, אלא בדבריו
מצואר דהוי זכות בעלם הנכסים,
וטעמא דלא צעי קנין משום דהנכסים
צידה, ואילו בחזו"א נקט דהסילוק הוי
מעלם זכות הירושה ואכמ"ל].

הכותב לחשתו דין ודברים אין לי
בנכסיך הרי זה אוכל פירות
בחייה ואם מתה יורשה אם כן למה
כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך שאם
מכרה ונתנה קיים כו' תני רבי חייה
האומר לחשתו וכי כתב לה הכי מאי הוי
והתניא האומר לחצירו דין ודברים אין
לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי
מסולקת הימנה לא אמר כלום אמרי
דבי רבי ינאי בכותב לה ועודה ארוסה
כדרכ כהנא כו', והנה יעוין ברש"א
שכתב דהיינו דוקא ארוסה אי נמי
בשעת אירוסין, אבל קודם אירוסין
ממש לא עשה ולא כלום לפי שבאותה
שעה אין לו שייכות כלל בנכסים אבל
בעודה ארוסה יש לו קלת שייכות
בנכסים שאירוסין על דעת נישואין הן
עכ"ל, וגדר הדברים לריך ביאור, דכיון
גם בעודה ארוסה אכתי לא זכה והוי
דבר שלא בא לעולם, ולכאורה הא
דמהני משום דסילוק מהני אף
בדשלב"ל, א"כ אמאי לא מהני קודם
אירוסין, ולמאי צעין מקלת שייכות

(ב"מ ע"ז א) ובנמוק"י צפרק איזבו נשך (ז)
 ב מדפ"ה) והאחרו' דנו דתרוויבו
 איתנייבו ואכמ"ל.

ומעתה יש לדון, דהא דמהני סילוק
 בדבר שלא בא לעולם, היינו
 כלפי חסרון צכה העשייה, דצזח י"ל
 כדנראה בלשון הרמב"ן והרשב"א דכיון
 דהוי בדרך תנאי ליכא חסרון דשלצ"ל
 [וכ"ש אי גדר סילוק הוי גילוי דעת
 בעלמא וממילא לא זכי] אך לענין חסרון
 גמירות דעת יש לדון דשייך אף צכהאי
 גוונא, ומעתה יש לדון דצזח חלוק קודם
 אירוסין מכותב לה בעודה ארוסה,
 דוקא בעודה ארוסה כיון דאית ליה
 מקנת שייכות צנכסיס ליכא חסרון
 דגמירות דעת, משא"כ קודם אירוסין
 [שו"ר דכבר עמדו בעיקר הדבר] אולם
 הוא סתום בדברי הראשונים.

אולם לפ"ז נמלא דצחמת לא מהני
 סילוק מדשלצ"ל, אלא דהכא
 מוחל זכות האירוסין, אולם מדברי
 הראשונים משמע לכאורה דצחמת הוי
 דבר שלא בא לעולם אלא דאעפ"כ מהני
 סילוק, וז"ל הרשב"א וכדרב כהנא
 כלומר ואי משום שאין אדם מקנה דבר
 שלא בא לעולם הני מיני הקנאה אצל
 צסילוק בעלמא דרך תנאי אדם מתנה
 ומסתלק אפילו מדבר שלא בא לעולם כו'
 עכ"ל.

ולכאורה יש לדון לצאר, דהנה האחרו'
 דנו צדין דבר שלא בא לעולם
 האם יסוד החסרון בעלם כח העשייה
 או דהוי משום חסרון גמירות דעת,
 ויעוין בתוס' הרא"ש (בשעמ"ק צ"צ קמב ב)
 דדקדק מסוגיא דהתם דטעמא דאין
 אדם מקנה לדשלצ"ל ויעוין עוד בתוס'

בענין מי חיישינן שמא במקום נקב ניקב

דאיכו נקציה ליחוש שמא במקום נקב נקב, ומשמע דלאו דקא חזינן דאיכו נקצינכו ממש קאמר אלא משום דדרך הזאב לנקוב קאמר הכי מי חיישינן שמא הוה שם נקב מתחלה ובמקום הנקב הכנים לפרניו, ולא שנקב כלום אלא משום דאיכו הכנים לפרניו בנקבים נקט האי ליטנא עכ"ל, ובפשוטו כוונתו כדברי האחרון.

אולם לכאורה הדברים ריכזים ביאור, דהרי פרכי' מהא דראה לפור המנקר בתאנה ועכבר המנקר באצטעחים דחוששין שמא במקום נקב ניקב, והרי אמרינן בעבודה זרה (ב ז) תניא רבי אליעזר אומר אוכל אדם ענבים ותאנים זלילה ואינו חושש משום שנאמר שומר פתאים ה' [ויעו"ש בתוס' רי"ד] הרי דהיכא דלא חזינן ריעותא כלל שרי לאכול תאנים זלילה אף דלא מצי לבזוקן מניקור, ואעפ"כ היכא דראה לפור המנקר בתאנה אסורה, ומבואר לכאורה דאף דהיכא דלא חזינן ניקור כלל שרי למיכל אף בלא צדיקה [עכ"פ היכא דא"א לבזוקן] מ"מ היכא דחזינן ניקור לפנינו, אף דחזינן לזיפור המנקר חיישינן [ויעוין בהמשך דברי הרמב"ן שם ויעוין להלן].

אמר רב הונא זכמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך זמה נשחטה נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך זמה נערפה ולימא נשחטה הותרה הא קמ"ל דאע"ג דאיתיליד זבה ריעותא כדצטע מיניה רבי אבא מרב הונא זא אבא ונטל בני מעים מהו נטל הא ליתנהו אלא נקב בני מעיים מהו נקב הא קא חזינן דהוא נקצינכו אלא נטלן והחזירן כשהן נקובין מהו מי חיישי' שמא במקום נקב נקב לא א"ל אין חוששין שמא במקום נקב נקב איתביה ראה לפור המנקר בתאנה ועכבר המנקר באצטעחים חוששין שמא במקום נקב נקב כו', וכבר תמחו בזה דכיון דזאב ודאי נוקב בלפרניו, א"כ לא חזינן ריעותא כלל זמה דהחזירן כשהן מנוקצין, והוי כמאן דליתנהו דלא חיישינן, ויעוין באחרון דלידדו דזאב לאו ודאי נוקב אלא דסתמא דרכו לנקוב [וכ"כ החזו"א (סי' ריד ר"פ אלו עריפות בשם אביו)].

וז"ל הרמב"ן (לקמן יב א) הא דאמרינן לעיל אלא נטלן והחזירן כשהן מנוקצין מהו מי חיישינן שמא במקום נקב נקב או לא קשיא לי מאחר דכי ליתנהו כלל כשרה כי איתנהו וידעינן

ובאמת יש לדקדק בלשון הרמז"ן שכתב "דלחו צדקה חזינן דליבו נקבינהו ממש כו' מי חיישינן שמא היה שם נקב מתחלה ובמקום הנקב הכניס לפרניו, ולא שנקב כלום אלא משום דליבו הכניס לפרניו בנקבים נקט האי לישינא", ולכאורה לדברי האחרון דאין הזאב נוקב ודאי, היינו דיתכן דיעול הדבר בצפרניו בלא לנוקבו, ואילו בלשון הרמז"ן נראה דודאי הכניס הזאב לפרניו בנקבים, ואי לאו דבמקום הנקב הכניס לפרניו ודאי הוי חזינן נקב נוסף במקום לפרניו [וי"ל] ועוד מהו שכתב הרמז"ן דלא מייירי דחזינן דליבו נקבינהו ממש, הול"ל דאין הזאב ודאי נוקב אלא דרכו לנקוב.

וביאור הדברים נראה [וכבר עמדו ביסוד הדברים] דיסוד הדין דבסתמא לא חיישינן לנקב היינו משום ד"כל ריעותא דלא חזינן לא מחזקינן" ומעתה יש לדון, דהיכא דחזינן נקב, אף דאית לן סיבה ודאית לתלות בה דהך נקב כזאב, מ"מ לא דהיה הנקב מעיקרא הרי חזינן ליה השתא, ולא אמרינן בזה כל ריעותא דלא חזינן לא מחזקינן, ואף דמסבירא היה נראה דכיון דליכא סיבה להסתפק שמא היה הנקב מעיקרא, נמי הוי בכלל "ריעותא דלא חזינן", אך יתכן לדון דכל דלגד דליכא ריעותא, חזינן לפרניו דבר המורה מלד עלמו על הריעותא, שפיר חיישינן, והכא הרי לא דהיה הנקב מעיקרא הרי חזינן קמן דבר המורה על ריעותא [ויש להאריך עוד].

אולם יש עיון בהמשך דברי הרמז"ן שם שכתב וז"ל וסוגיא דפרכינן מגלויי שמא במקום נקב נקב פירכא מכוליה דינא הוא דגבי גלויי אפי' [לא] אחיליד בה ריעותא אסרינן לה והכא כי ליתנהו פשיטא לך דשרינן ליה אלא לכולהו דיני פרכינן דהכי נמי גבי גלויי איכא למתלי התירא ברובא עכ"ל, ולכאורה מצוהר בדבריו דבאמת גבי גלויי אסרינן אף בלא ריעותא כלל [ומ"מ אין זה סתירה למשנ"ת, דהתם דחזינן לפור המנקר הרי חזינן דהוסיף בניקור].

ולכאורה נראה צביאור דברי הרמז"ן, דמתחילה נקט דמייירי דידעינן דודאי הוסיף הזאב בנקב, אלא דחיישינן שמא היה נקב קטן במקום לפרניו, ואיבו הוסיף לנקבן במקום הנקב, ובזה הוקשה להרמז"ן דכיון דידעינן דודאי עביד הזאב מעשה ניקוב לא חשיב ריעותא לפרניו כלל, ותי' הרמז"ן דמייירי דלא חזינן כלל דודאי ניקבן, אלא חיישינן שמא הכניס לפרניו בנקב הראשון בלבד, ובזה שפיר חיישינן וכדיתבאר גדר הדברים.